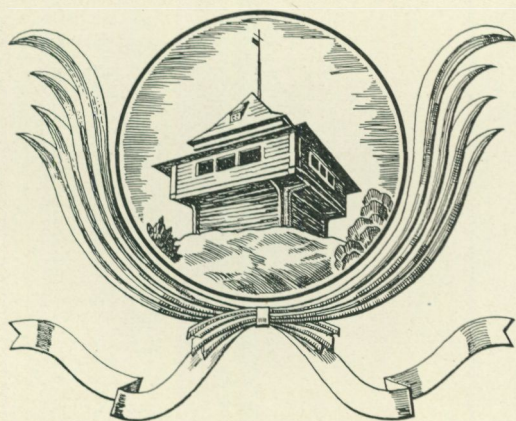

NORDISKA MUSEETS
OCH SKANSENS
Å R S B O K
F A T A B U R E N

1 9 3 1

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · SIGFRID SVENSSON

Årsbokens omslag samt titelvignetten, som återger Björkviksfatburen, äro
tecknade av amanuensen Gotthard Gustafsson.

Stockholm 1931

VICTOR PETTERSONS BOKINDUSTRIAKTIEBOLAG

B U D E R I K O L S S O N

Arthur Hazelius' vän och främste medhjälpare
bland Dalarnas allmoge.

AV ANDERS PERS.

Siljan och Dalälven skilja Mora församling i två delar, en östlig kuperad, bergig del, huvudsakligen morängrund, delvis på kalkberg och därför med en fruktbar jordmån, och en västlig mera lågländ och flack del med i regel magrare jordmån. Kring älvmynningen har utbildats ett delta, som ännu under historisk tid har undergått betydliga förändringar. På detta delta äro en serie byar byggda. Övriga byar ligga också på sena bildningar, uppbyggda av Dalälvens slam och sand, sedan det stora havet dragit sig tillbaka. Folkkaraktären synes ha tagit intryck av denna naturens olikhet. Östbyggarna präglas av en större livlighet och djärvhet, som ibland övergår till stridslustnad. Eftertanken inställer sig vanligen senare. Västra sidans folk har något av slättbons betänksamhet och inbundenhet. Reflexionen framträder hos dem starkare och föregår vanligen

Vignett. Fig. 1. Mora Strand på Bud Erik Olssons tid. Foto Svenska Turistföreningen.

handlingen. Jag förutskickar denna anmärkning därför att den man och hans hustru, som jag här skall söka teckna, voro typiska representanter för dessa två sinnesläggningsar.

Bud Erik Olsson föddes i Risa by 1835. Risa ligger högst upp av Mora-byarna och alldeles invid Orsagränsen. Maggås bys ägor i Orsa ligga omedelbart intill. Byarna ligga på Digerbergets södra kalott, Risa på den sidan som vetter åt söder och Siljan. Fädernehemmet, Budgården, har tydligen haft en viss kultur. När Erik och hans syskon hade flugit ur boet hade de kvar en apelgård odelad. Det var en efterlängtdad högtid för familjerna med rätt många barn vardera att få komma hem till gården i Risa på eftersommaren eller hösten och plocka ned och mellan sig dela apelgårdens skatter. Det var ett släkthemte så gott som något. De nu ålderstigna barnen ha färderna till Risa till apelskörden i det ljusaste minne. En äldre syster, Elin, hade blivit gripen av en religiös väckelse, varefter de olika medlemmarna av familjen berördes av de religiösa rörelserna.

Som vanligt i dessa trakter lämnade den lilla gården icke utkomst åt sina bebyggare, utan de unga måste söka sig ut i förvärvsarbete, var de kunde få det i landet. Den manliga ungdomen sökte och erhöll mest byggnadsarbete var det yppade sig. Under en följd av år vandrade sålunda den unge Bud Erik den långa vägen till Galtströms bruk i Medelpad, där han arbetade som målare, stenhuggare och timmerman. När byggnadsarbete erbjöd sig i hembygden, utnyttjades tillfällena till arbetsförtjänst samvetsgrant. Sålunda var Bud Erik med som arbetare på Vasamonumentet i Utmeland, som färdigställdes 1860. För sina barn har han berättat att han vid invigningen den 29 sept. beredde den då 16-åriga Rull Anna plats att bese folksamlingen från själva brostenen till monumentet, en sten som han själv huggit. Hon blev ett par år senare hans hustru.

Med hans livliga temperament är det naturligt att han iakttog och tillgodogjorde sig mycket av vad som mötte honom i livet och icke minst av vad han såg på sina arbetsresor. Så befanns det att han ansågs lämpa sig som lärare i de småskolor, som på

BUD ERIK OLSSON

Fig. 2. Bud Erik Olsson och hans hustru. Foto från 1890-talet.

1860-talet upprättades i byarna i Mora socken. Därtill hade han ingen annan underbyggnad än den, som han kunnat erhålla av föräldrar och syskon och måhända någon tillfällig undervisare, sannolikt i den närbelägna byn Bergkarlås. Men det fordrades ej mera och så blev han anställd som lärare i den nyinrättade skolan i Vinäs i början på 1860-talet. Uppgiften som skollärare gav honom vinterarbete från sen höst till tidig vår. Sålunda hade han sommaren obeskuren för arbetsförtjänst på andra håll.

I Vinäs, som ligger på socknens västra sida vackert mot Siljansstranden, mittemot Sollerön, blev han bekant med den unga kvinna, som blev honom en huld och trogen ledsagarinna genom livet. Hon var nio år yngre än han och gifte sig med honom vid 18 års ålder. Hennes mor var änka efter Rull Matts Andersson och flickan hette Anna, alltså Rull Anna Mattsdotter. Hennes far hade dött, sedan han med arbete och omtanke berett dem bo i en av honom nybyggd gård längst upp i byn mot skogsranden. Fadern var en ovanligt begåvad och energisk man, modern en blid och arbetsam kvinna. Dottern ärvde sina föräldrars bästa egenskaper, hon var lugn och behärskad, rådig och med varm känsla och gott förstånd. I äktenskapet balanserade hon ut Bud Eriks överkänslighet och benägenhet till mindre övervägda företag. Som hon var enda barnet, fick han med giftermålet ett eget hem och sin utkomst utan att behöva göra alltför långa arbetsresor. En häst och några kor jämte småkreatur beteckna storleken av gården. Han fortsatte några år som småskollärare i byn. Under tiden rustade han upp och förbättrade gården, stuga och en rad av nödiga hus i enlighet med ortens sed. Utseendet framgår av teckningen, fig. 3. Han var en flitig man, kunnig i olika yrken. I början av 70-talet övergav han skolarbetet. Den kontanta förtjänst, som fordrades för att dryga ut den alltför knappa inkomsten av jorden tog han på allmogens vanliga sätt genom körslor i skogarna eller forkörning efter landsvägen.

50- och 60-talen voro tiden för en stark religiös rörelse i Sil-

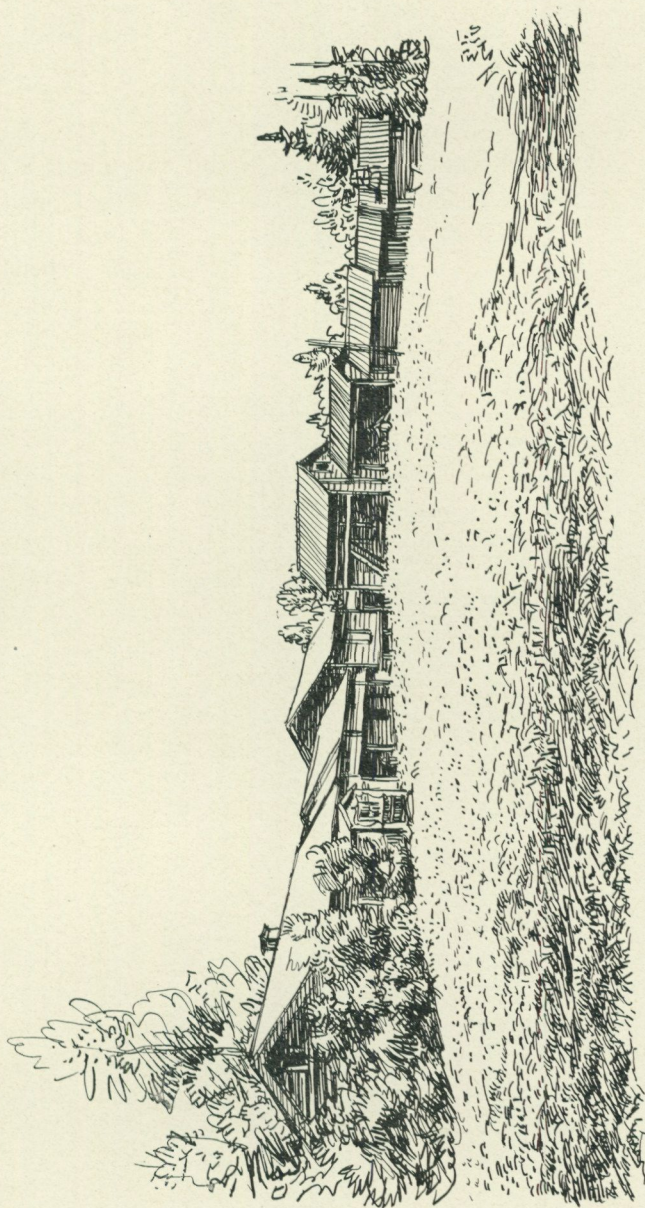

Fig. 3. Bud Erik Olssons gård i Vinås. Rekonstruktion av Gunnar Pers.

jansbygden. De stora socknarna Mora och Orsa berördes särdeles ingående. Prästerskapets olika inställning i Mora och Orsa till denna rörelse gav ett särskilt intresse däråt. I Orsa ville kyrkoherden betvinga rörelsen med maktspråk och hålla den inom de sedvanliga kyrkliga skrankorna. Mora åter hade präster, som betraktade rörelsen med sympati och som sökte att ur den tillgodogöra sig de religiösa värden, som den innebure. Eftersom Risa by låg vid gränsen är det möjligt att Budfamiljen kom att särskilt intressera sig för rörelsens olika ytt-ringar. Äldsta medlemmen i syskonkretsen, Elin, syntes i varje fall ha fattats av rörelsen och inkommit i de kretsar, som aktivt deltog i densamma. Det är känt att Bud Erik och hans bror Per också sympatiserade med rörelsen.

Som student gjorde Artur Hazelius sin första resa till Dalarna 1857 och 1861 upprepades resan. Hur bekantskapen med Budfamiljen inleddes, beskrives av en brorson till Bud Elin sålunda: »En sommardag — sannolikt 1857 — var faster Elin, i sällskap med någon annan kulla från Risa, på väg till Mora strand. På landsvägen genom Wasslarängen mötte dessa kullor, som under färden sysslade med strumpstickning, två studenter, den ena av dessa var Hazelius. Studenterna stannade och började språka med kullorna och bekantskapen var gjord. Hazelius hade också sagt att han var bekant och god vän med dåvarande pastorsadjunkten sedermera prosten Borg, och bett dem hälsa honom och detta gjorde nog sitt till att bekant- och vänskapen ytterligare befastes med Budfamiljen, där Borg var mycket avhållen. Huruvida Hazelius under denna färd besökte sina nyförvärvade vänner i Risa kan jag ej veta; men jag vet säkert vad min far berättat att Hazelius på sommaren 1861 hälsade på i Risa och var då så god vän med min far att han utbad sig få bli fadder till det barn som då om någon tid väntades. Det blev min bror Per som fick förmånen att få 'Artur' till fadder.» Artur Hazelius har själv beskrivit, hur naturen och framförallt människorna i Dalarna togo honom med storm. Ungdomen i Budgården var livligare till lynnesläggning än de flesta, och

det blev dessa ungdomar, som förmedlade anknytningen till Morafolket. Det befinnes nämligen vara så att det är åtskilliga personer, som stodo dem nära, som sedermera blevo Hazelius medhjälpare i hans livsgärning. En sådan var Bälter Anders i Vångsgärde, Orsa socken, en annan Blecko Anders i Arvet, Ore socken, sedermera med namnet Anders Arvelin Bud Elins man.

Från dessa mer eller mindre sannolika antaganden komma vi till den fasta punkten att Artur Hazelius lät anteckna sig som fadder till Bud Eriks och Rull Annas första barn, som föddes den 3 april 1863. Eftersom Hazelius då icke gjorde någon resa i trakten, kan han ej ha varit med vid barndopet. Vid den tiden var det regel att faddrarna voro med vid dophandlingen, varför detta med den frånvarandes anteckning som fadder var ett avsteg från ortens sed, vartill initiativet måste ha tagits av Artur Hazelius och biträtts av den prästman, som förrättade dopet. Artur Hazelius var då icke gift, varför han var ensam om fadderskapet. När Budfamiljen fick sitt andra barn, sonen Anders den 15 februari 1865 antecknade sig både Artur Hazelius och hans maka som faddrar. Dessa fadderskap äro en omständighet, som det är nödvändigt att fasthålla. I deras brevväxling finner man nämligen, att Bud Erik den 18 april 1870 skriver att han önskar att någon gång få se Artur Hazelius i Mora, »jag har aldrig sett dig där, utan jag har bara sett min käre vän Artur i Gävle en gång». Brevet är likväl undertecknat av både Bud Erik och hustrun Anna Mattsdotter samt med hälsningar från barnen, »särskilt från era gudbarn Anna och Anders». Detta är ägnat att förbrylla men förklaras av att Artur Hazelius med sitt livliga sinne mött ett sådant gensvar hos Budfamiljen i Risa, att den sträckte sig även till dess avläggare i Vinäs. Jag misstar mig knappt om jag går ut ifrån att den äldre Budfamiljen i Risa betraktade Eriks giftermål och familjebildning i Vinäs med särskild förkärlek. Det låg något skärt, redbart och lyckosamt över detta äktenskap, som gav skäl för en sådan uppfattning.

Upprinnelsen till denna bekantskap är en följd av allmän-

mänsklig sympati. I sina tidigare brev begagnar sig Bud Erik av en del religiösa talesätt, men man kan utgå från att Hazelius knappast delade hans känslor på detta område. Ej heller var det fornminnena och den uppgift, som Artur Hazelius sedermera tog upp som sitt livsverk, som var anledningen. Det är ju en känd sak att denna uppgift kom att framstå för Artur Hazelius först vid en resa i Dalarna 1872. Bekantskapen med Budfamiljen härrörde sig alltså icke ifrån någon gemensamhet i denna uppgift. Sympatierna torde ha uppstått genom den öppenhet, den livlighet och det okonstlade sätt, genom vilket de enkla människorna läto Artur Hazelius blicka in i sina förhållanden. För honom utgjorde bekantskapen ett fönster, genom vilket han kunde iaktta dalfolkets hemliv, dess seder, språk och hela livsföring. Å den andra sidan var det en stor händelse i Budfolkets liv att en herrekarl intresserade sig för dem och deras förhållanden och resonerade med dem på likvärdig fot. Det var varken religion eller etnografi, som föranledde vänskapen. Denna hade rent mänskliga anledningar.

Vid denna tid var Artur Hazelius inne i sitt språkrensningsarbete. Även i detta hade han mycket att hämta just i dessa trakter, och han sökte säkerligen att intressera sina vänner för sina idéer å detta område. Ett bevis härför ligger i att han sände sina gudbarn till julklapp sin bok »Fosterländsk läsning för barn och ungdom». Gudbarnen hade väl till en början största nöjet av de utmärkta teckningarna, men jag, deras granne och släkting, som var några år äldre, hade större nöje av texten, en läsning, som för mig var den första utanför abc-boken och katekesen.

Det rådde givetvis en stor olikhet mellan de två vännerna. Det har sagts om Artur Hazelius, att han som student i Uppsala hade 500 närmare vänner. Det hörde till hans begåvning, att han kände och idkade vänskap med många människor, vilka var för sig föreställde sig att de voro mycket för honom. Denna begåvning fortsatte sedan utanför universitetet. Hans vänskap kom att sträcka sig till människor i de mest skilda lager, ifrån

Fig. 4. »Bröllops Skaran i Mora». Väggmålning av Stickå Erik Hansson.
Inköpt av Bud Erik Olsson, Nordiska museet 3,939.

allmogen, sysselsatt av kroppsarbete, upp till landets främsta män och kvinnor. För Bud Erik var han naturligtvis den ojäm- förlige. Inom sin by, inom sin socken var Bud Erik en redbar och arbetsam medborgare, en person med god fattningsförmåga och ett livligt lynne, men han stod icke särskilt framom sina likställda. Han stod i vänskapligt förhållande till prästerskapet och en religiöst inställd krets, men vänskapen med Artur Hazelius, det var någonting alldeles särskilt. Den var icke en ljusstråle, utan den var ljuset över hans liv. Till en början innefattade vänskapen Artur Hazelius' person, men känslan för honom vidgades sedan till den uppgift, som han omfattade, en uppgift, som även grep Bud Erik, och som gjorde att han kände sig såsom medarbetare uti ett stort nationellt verk, såsom soldaten i en armé, som kämpade och som skulle segra, en armé, som litade till sin härförare på samma sätt som förfäderna gjorde det under Gustav Vasa och Karl XII.

Genom den till stor del behållna brevväxlingen och den personliga kännedom jag har om Bud Erik, kunna vi se hur

vänskapen utvecklar sig. Till en början skedde den över systern Elin och brevledes, som redan är nämnt. Bud Erik finner emellertid att denna vänskap på avstånd saknade det rätta underlaget. Han ber i brev bevekligt om att »vi som bo i de låga kojorna i Dalarna skulle få se Artur Hazelius och än roligare för barnen, som nu blott få höra talas om Eder men aldrig se Eder. Vi vänta Eder för var sommar».

Nästa sommar d. v. s. 1872 kom Artur Hazelius och hans fru till Mora och även till Vinäs, men olyckligtvis var Bud Erik och familjen i fäbodarna. De fingo en skriftlig hälsning instucken i dörren. Den var skriven den 13 juli och Bud Erik kom hem den 22 juli. Det följande brevet till Artur Hazelius uttrycker en rörande sorg hos brevskrivaren över att han ej fått träffa sin högtställda vän. Så mycket harmligare var det som Artur Hazelius och hans fru varit i Bergkarlås och Risa, där släkten berättat om det vänliga herrskapets besök, deras nedlåtenhet o. s. v. »Ja detta vet jag ej hur jag skall övervinna», skriver han. Han hade tänkt att resa till Stockholm och hälsa på, men hustrun ansåg det vara en överilad handling, som skulle ställa sig alltför kostsam att utföra. Man kan förstå att brevskrivaren tog händelsen djupt även därav, att han lät hela familjen underteckna brevet, alltså hustrun och de fyra barnen.

I ett brev efter nyår 1873 tackar Bud Erik för en av Hazelius gjord insats i livränte- och kapitalförsäkringsanstalten för barnen. Hazelius hade tydligen velat intressera honom att fortsätta med insättningar i samma anstalt, men han säger sig vilja överväga om det är förmånligare att sätta in besparingarna där än i sparbanken, där han redan insatt 100 kronor för varje medlem av familjen.

Nu, 1873, inkommer emellertid i brevväxlingen det stora allt annat överskuggande intresset, som skulle ytterligare förena de två männen. Hazelius hade bett Bud Erik att samla kläder av det gamla snittet och även andra saker av intresse. Bud Erik är tvivelsam över vilka kläder, han skall samla. Han frågar, om förlagda kläder, vilka han själv lagt av såsom urmodiga,

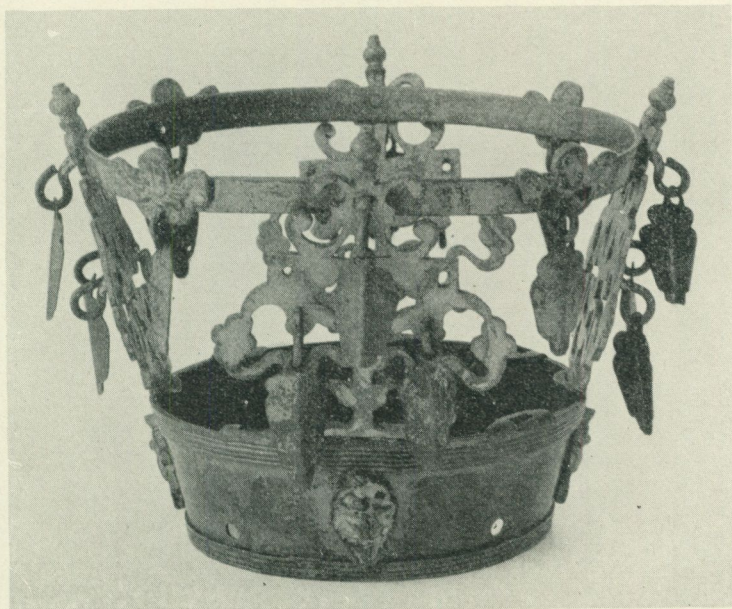

Fig. 5. Brudkrona från Solleröns socken, Dalarna. Inköpt av Bud Erik Olsson, Nordiska museet 2,448.

hade något värde för H. I brev av den 20 mars klagar han över, att han hade ont om tid. Han hade kört forä från Falun fem gånger och däremellan varit hit och dit. Bud Erik var ingalunda den, som försummade sin ekonomi, och det gällde att med trängtet arbete och omtanke sörja för den växande familjen. Vid denna tid hade han emellertid sänt in en tavla över bröllopskaran i Mora, fig. 4, »som den förut har varit men icke är nu». Han frågar oupphörligt om förhållningsorder. På våren samma år är insamlingsarbetet i full gång. Han rapporterar, vad han gjort och de besvärigheter som möta. Hazelius har blivit intresserad för målningarna, som gjorts av Stickå Erik Hansson i Risa. Denne man, som var krympling och oförmögen att gå, kom sedan att leverera en hel serie målningar över allmogens liv vid högtidliga tillfällen i Mora. H. har frågat efter brud-

kronor. Därom avger Bud Erik en talande rapport. »I Mora finnes ingen brudkrona kvar, men de som hava varit i Mora, de äro flyttade till Sollerön och där finns det.» Han hade frågat om priset. »Men den är så dyr, den kostar omkring 25 Rdr Rm men då följa något pärlband med. Skall jag köpa henne eller ej?» Den 7 juli samma år rapporterar han en sändning fornsaker, däribland en brudkrona från Soll, fig. 5. »Det finnes 6 stycken till och det är samma ägare, men hon påstår att ingen av dem, d. v. s. brudkronorna, kan säljas billigare än 25 Rdr Rm, icke för att de äro så mycket värda, men hon ser på den förtjänst, hon kan indraga på dem årligen.» Det är tydligt att utlåningen av brudkronor mot avgift var en enskild affär.

Insamlingen av fornsaker är i sitt vardande. Den 10 aug. förklarar Bud Erik, att han tar betalt för sina utlägg, men intet för sitt besvär och sina resor. »Det lämnar jag åt Artur, vill han giva mig något därför så får han, men ändå lika gott.» Till en början utförde han sålunda arbetet som väntjänst. Så småningom måste han dock ha erhållit någon ersättning för tidspillan och arbete, men säkerligen voro dessa ersättningar synnerligen måttliga. Bud Eriks rapporter utvisa att man rörde sig med mycket blygsamma belopp. Han hade t. ex. köpt ett bälte från Orsa för en Rdr, en ljustake för 8 öre, en drickskana för 25 öre, ett dricksstop för 12 öre, en spinnslända från Färnäs för 25 öre och en vallur för 50 öre. I ett senare brev i juli 1877 berättar Bud Erik att han förvärvat en räakensapssticka för Färnäs till 1857 över 3 alnar lång och 3 ½ tum i fyrkant med över 100 bomärken och dagsverksräkningar för varje under en lång följd av år, »men jag måste betala en krona för honom». Några år senare är han vid dåligt humör över att Äppelbokarlarna hålla så höga priser på sina gamla saker; »jag måste gå ifrån dem för deras obillighet». En järnbeslagen kista från 1656 ville man ha 5 kronor för, men Bud Erik bjöd endast 3; »jag vågade icke betala mera». Ibland tycker han sig dock ha gjort ett gott förvärf för hyggligt pris. Den 27 febr. 1881 rapporterar han sig ha fått köpa ett brudbälte på Soll, »som var vackert. Vid detta

Fig. 6. Skåp från 1700-talets början. Inköpt i Mockfjärds socken, Dalarna, av Bud Erik Olsson. Nordiska museet 37,783.

bälte satt slida och kniv, nåldyna och en nyckel, allt med namn M. D. I. och årtal 1781 och mycket graverat. Jag betalte för det 1: 50.» Här och där hade stockholmare, göteborgare och judar varit framme och tillhandlat sig en del dyrgripar, varöver han är mycket bedrövad.

Det var ej blott Bud Eriks ekonomiska sinne, som var drivfjädern till betalandet av dessa låga priser. Han handlade i full överensstämmelse med H:s intentioner. Man finner av Bud Eriks brev att H. någon gång anmärkt på höga pris. Erik förstod dock även att hushålla genom att lägga insamlingen på ett ideellt plan. Han kom snart underfund med, att när det var omöjligt att pruta på 25-öringarna så gick det lättare, om han hemställde att få persedlarna som gåva. Därur utvecklade sig naturligt att gåvan erkändes genom ett tacksägelsekort eller ännu hellre genom ett fritt årskort till Skansen. På så sätt höjde Bud Erik sig själv liksom hela saken. Han var inte längre en schackrare vem som helst om dessa saker, som under hans händer stego i värde, utan han var medarbetare i en stor nationell sak och gåvogivarna fingo själva känna sig som sådana. Detta framträder särskilt i brev från hösten 1883. Han föreslog en resa till Floda och Gagnef »medan sjön är öppen och fartyget går». Om Hazelius hade ont om penningar så erbjöd Bud Erik sig att ligga i förskott med kostnaderna, »om det ej blir för länge». I början av november var resan gjord och han skriver om sina erfarenheter. Han hade köpt ett skåp för 25 kr., fig. 6, men hade blivit bjuden 50 kr. och kunde väl ha fått mera, men han hade svarat: »När jag är utsänd som ombud måste jag verka för min herre i hans tjänst.» Resorna utsträcktes till hela Siljansbygden och till Väster-Dalarna. Det var tal om en resa till Härjedalen, men den synes ej ha blivit av. Från början avsågo resorna insamlingen av kläder och husgerådssaker av allehanda slag samt andra föremål från gammal tid. Insamlingen måste ha gett ett synnerligen rikt resultat att döma av breven, liksom jag personligen har kännedom om den nitälskan, som Bud Erik visade uti detta sitt arbete.

Artur Hazelius' tanke att för sina samlingar kunna disponera en representativ byggnad liksom att få till stånd ett friluftsmuseum mognade. För ändamålet erhöill han K. m:ts tillstånd att anordna ett lotteri och Bud Erik blev försäljare av lotterna, varvid han icke sparade sig någon möda. Det bildades i Mora en kommitté för att understödja Artur Hazelius i hans verk. Prosten Borg var personlig vän till såväl Artur H. som Bud Erik. Man höll en konsert i kyrkan, och en stor basar anordnades i kyrkbyn, varigenom några 100 kronors behållning uppstod. Vid den tiden höllos även de stora basarerna i Stockholm för samma ändamål, och dessa basarer erhöillo en del kvinnoslöjd och andra saker ifrån Mora. I detta arbete var Bud Erik Olsson mycket verksam och rapporterar samvetsgrant till H., hur verket går, och om vad hans vänner uträtta.

När Skansentanken klarnar för Hazelius framstår genast konturen av Morastugan såsom den ledande i hans föreställning. Insamlingen av de lösa föremålen träder tillbaka för nödvändigheten av att anskaffa lämpliga byggnader. Sålunda inköptes en stuga i Östnor 1885. Den fick visserligen vänta i 6 år, innan den uppfördes på sin kulle på Skansen, men där blev den också den svenska stuga, som kanske haft flera människors blickar på sig än någon annan. Bud Erik var den, som fick märka ned stugan och som fick taga vara på muren och se till att mur och skorsten kunde uppföras i samma skick, vari den stod i Östnor. Skorstenen beredde honom stort bryderi. Det smärtade honom att hans Artur fann, att dess nedtagning och transport blevo dyrare än han tänkt sig, och ändå hade Bud Erik gjort åtskilligt arbete gratis.

Artur Hazelius' intresse koncentrerades nu en tid på anskaffandet av en lämplig grupp av hus, och Bud Erik var hans alltid tjänstvillige medhjälpare. Han skickades till Siljansnäs för att köpa en gästbostuga med inredning. Den blev aldrig köpt. Men det var åtskilliga andra byggnader som Bud Erik förvärvade, stolphärbre, eldhus, slobod och hackstuga. Vid denna tid yppade sig Zorn som konkurrent om en del gamla byggnader.

der, varvid det dock framgår att Zorn trädde ur vägen för Hazeli-
lius, när han fann att dennes ombud var i farvattnet. En av
Zorns skyddslingar från Vika var tilltagsen nog att gå upp till
H. och sälja ett obefintligt härbre för 25 kr., vilket synnerligen
förargade H. Bud Erik icke blott köpte upp gamla hus i hem-
orten, utan han reste upp till Stockholm och var med om deras
uppförande på Skansen. Därtill var han synnerligen lämplig
såsom kunnig i byggnadsarbeten och ägande full insikt om
dessa byggnaders särskilda karaktär och egendomligheter, var-
jämte han hade lätt för att iakttaga den sparsamhet, som hans
vän och herre väntade av honom.

Under tiden stegrades Bud Eriks intresse för Hazeli-
lius, närmast för Nordiska museet och Skansen. Bud
Erik skriver och frågar, hur snart byggnaderna sättas igång.
Han önskar sig få leva och se allt i färdigt skick. I fråga om basa-
rerna i Stockholm framkastar han tanken på om icke ett par
Morafolk borde vara tillstädes i nationaldräkt och liva samkvä-
men genom att på hembygdens språk tala om hembygdens
förhållanden. Den 19 april 1896 framkastar han rent av tanken
på att ta anställning på Skansen. »Blir det någon plats på Skan-
sen eller på museum för mig någon gång, eller är jag för gam-
mal?» Säkerligen var han för gammal. Han hade överskridit
sitt sextionde år, han var vid den tiden en sliten, för att icke säga
utsliten man. Händelser hade inträffat, som gjorde att pröv-
ningarna höllo på att bli honom övermäktiga. Jag föreställer
mig, att det var i ett ögonblick av tungt missmod, som han
nedskev de nyss återgivna raderna.

Med den lätthet, som Hazeli-
lius hade att vinna vänner och
att behålla dem, skulle man kunna tänka sig att Bud Erik var
ett nummer bland alla de andra, som blevo hans medarbetare
i det nationella verket. Allt talar dock för att det rent mänsk-
liga vänskapsförhållande, som uppstod innan H. haft en tanke
på Nordiska museet och Skansen, utvecklades och fortsatte
till livets slut. Bud Erik tillskriver H. om sina familjeförhållan-

den. Han berättar om tilldragelserna i hemmet, barnens födelse och i sinom tid deras trolovning och giftermål. Han berättar om inträffade sjukdomsfall och andra svårigheter och mottar Hazelius' deltagande uttryckt i brev eller genom personliga påhälsningar. Under ett par somrar var dottern Kerstin anställd på Skansen och under ett år sonen Erik.

1893 den 24 juli inträffade en svår händelse för Budfamiljen. En eldsvåda ödelade gården. Medan hustrun och hennes mor ensamma hemma lågo försänkta i sömn, antändes gården, och de vaknade ej förrän de nätt och jämt kunde rädda livet. Det brev, som Bud Erik skriver till Hazelius den 2 aug., uttrycker en rörande smärta. »Även vill jag för dig omtala mitt tillstånd, fast jag blandar min skrivelse med tårar. För nu något mer än åtta dagar sedan, så blev min gård i Vinäs lågornas rov, medan jag och mitt folk voro i fäbodarna, så att blott min kära hustru och svärmor var hemma. Hon räddade sig i sista ögonblicket, så att om det dröjt blott 2 minuter till, så hade jag fått plocka hennes ben i askan. Nu har det brunnit upp all vår mat, alla våra kläder, nu äro vi utan allt. Jag kan ej skriva mera, ty mina ögon neka mig det.» Det var en eldsvåda, som väckte hela bygdens deltagande, och för familjen var den ett slag, från vilket dess medlemmar aldrig riktigt reste sig. Gården var byggd av Bud Eriks svärfar med träget arbete och under en iver, som om Rull Matts — detta var hans namn — hade haft känsla av att tiden var kort. När gården knappast var färdig och hans dotter Anna var späd, dog han på en affärsresa i Kristiania, en resa vilken han liksom andra Morakarlär gjorde för att avyttra Moraklockor, den tidens hemslöjdsalster i Mora. Efter sitt giftermål till gården hade Bud Erik bättrat på denna och byggt till den åtskilligt. Han hade målat invändigt och utvändigt, han hade t. o. m. i den torra sandjorden anlagt en liten trädgård utanför stugugaveln. Åtskilliga bärbuskar planterades, liksom även fruktträd, som dock hade svårt för att gå till i den torra marken. En häck planterades från grinden upp till stugan. Prydnadsträd voro utsatta vid vägen och eljest, allt vittnande

om en hemkärlek och en idoghet över det vanliga måttet. I stugan hade en flock ungdom växt upp, som likaså hade bundits med kärlek och sammanhållning till hemmet. Nu var allt endast en askhög. Resultatet av två generationers arbete och omtanke, fästpunkten för en hel flock människors kärlek och omtanke var ödelagd.

Dottern Maria berättar ännu med livlighet hur det var, när det förfärliga budskapet om branden drabbade den del av familjen, som var i fäboden, Öndalen. Ängsslåttern var i det närmaste färdig, blott inbärgningen återstod. Man hade slutat frukosten, och Bud Erik och de vuxna barnen skulle till olika arbeten, för att senare på dagen begiva sig till hemmet i Vinäs. Där skulle man göra sista arbetet på ett nytt fähus, i vilket inredningen återstod. Det skulle ställas färdigt att mottaga de om ett par veckor hemvändande kreaturen. Då kom telegrammet: »Gården nedbrunnen, ingen innebränd.» Det är lättare att tänka sig än att beskriva dess verkan.

Det brev, som Artur Hazelius skrev till svar på denna underretelse, har gått förlorat, men vi veta att han kom till Mora på våren 1894. Bud Erik visste ingenting därom på förhand. Snön hade icke gått bort och Bud Erik och den vuxne sonen Anders voro till skogs efter timmer. Familjen var inhyst i närmaste granngård, medan en ny gård på ett annat ställe skulle byggas för den brunna. De yngre barnen fingo se en herre stå vid grinden till den brunna gårdstomten. Han stod med hatten i hand, döljande ansiktet. Kroppen skakade av gråt. Anande rätta sammanhanget med besöket hastade dottern Maria till fähuset för att varsko modern. Då båda skulle skynda in för att bereda sig att mottaga gästen, mötte de i fähusdörren Hazelius, som gråtande omfamnade dem. Han tillbragte så några timmar hos dem och vandrade sedan fram till kyrkbyn i Bud Eriks sällskap.

Bud Eriks hustru dog i februari 1901. Detta slag var för honom av större betydelse än gårdsbranden. Det tog hans sista krafter. Visserligen levde han ännu ett par år, men han

var blott en skugga. Barnen hade vuxit upp. De flesta av dem hade satt bo. Hustrun, som hade varit den ledande och sammanhållande kraften, fanns ej mer. Han var som en vilsen fågel. Förbindelsen med Artur Hazelius fortfor emellertid såsom förut. Hazelius frågar i brev upprepade gånger om hustruns tillstånd och uttrycker den 10 februari sitt deltagande med anledning av hennes bortgång. Artur Hazelius dog själv den 27 maj. De sista breven avhandla anskaffandet av en likbår från Mora sockens förråd av begravningspersedlar. Det blev just Vinäs bys likbår, som skänktes av byn, varvid Bud Erik hade mycket besvär med att få alla delägarnas namn på brevet. Därtill kom ytterligare en gåva av ett bårkläde.

I betraktande av det sammanhang, i vilket denna minnes-teckning framkommit, kan det vara naturligt om Bud Eriks betydelse för Hazelius livsverk här först sammanfattas. I Fredrik Bööks levnadsteckning över Artur Hazelius är Bud Erik Olsson den ende bland medhjälparna av allmogen, som har fått sin bild återgiven i volymen ifråga. Detta kan vara betecknande nog. Bud Erik torde ha varit den främste och den, som stod Hazelius närmast av alla de personer i liknande ställning, som han så småningom intresserade för sitt företag. Bud Erik levde också i en bygd, som var svämmande full av det gamla. Genom sin flit, sin energi och sin allmänna hängivenhet för den av Hazelius förelagda uppgiften, tog han in en skörd av fornsaker, som måste ha varit betydande, ehuru områdets geografiska omfattning inskränkte sig till de centrala delarna av östra och västra Dalarna, d. v. s. Dalarnas bygder ovanför Stora Tuna. Genom sin ekonomiska inställning kunde han göra denna insamling med minsta möjliga kostnad. Bud Eriks oegennyttia och oförtrutenhet i arbetet måste ha varit ovärderliga.

Men jag har dock här också velat lämna en bild av Bud Erik som människa. Därvid vill jag ej låta hans samlareiver skjuta undan det viktigaste, nämligen hans rent mänskliga uppgift som make och familjefader. Han ägnade sig dock i främsta rummet åt strävan för sin familjs utkomst och framkomst, därvid han

hade det bästa stöd av sin utmärkta hustru. Hans omtanke och hans arbetsiver för dem stå över allt beröm. Villkoren voro torftiga nog, men han höll sig gott uppe, och han hade en för ortens förhållanden tillfredsställande utkomst. Det låg något ljust och förhoppningsfullt över denna familjs arbetsdag. De unga människor, som utgingo från detta hem, måste visserligen även de upptaga ett drygt arbete för att hävda sin plats i livet, men de ha hedrat sitt hem, och deras framfärd vittnar gott om det moraliska arv, som de ha fått från hemmet. Gårdstomten är alltjämt den 1893 avbrända tomten och källargropen vittnar om var boningshuset stått. Nere vid bygatan stå höga vackra björkar och de nu vildvuxna syrenerna vittna om Bud Eriks blomsterkärlek. Björk, asp och rönn rinna upp ur gårdstomten, där flockar av barn lekte i ras och glädje under en hel generation. Jag och flera med mig beträda platsen med rörelse, varje gång tillfälle därtill givis.

Om Bud Erik förutom det att han var Hazelius' främste samlare i fältet också blev hans personliga vän som ingen annan av allmogen, så hade Bud Eriks familj utan tvivel sin del däri. Hazelius fick genom bekantskapen inblick i arbetslivet i en familjeenhet, dess förhoppningar, dess sorger, dess glädjetillfällen, som måste ha gjort honom gott, när han alltmer blev specialisten på sitt område, den intensive arbetsmannen, som ej hann med något annat. Enslingen vid arbetsbordet på Skansen, som i sin ungdom hade öppet öga för så mycket i livet, hade här en sammanhållen grupp av människor i lantliga förhållanden, som han kunde sysselsätta sina tankar med under odelad sympati. Denna familj kunde också framstå såsom en lycklig representant för mesta delen av det svenska folk, vars kulturminnen han sökte rädda undan förintelsen.

Jag har berört hur Bud Erik tog emot Hazelius' vänskap snart sagt som en uppenbarelse. I livets afton, när molnen hopade sig över hans huvud hörde minnet av medarbetareskapet och vänskapen med Artur Hazelius till de värden, som varken brand eller död kunde tillintetgöra.